

In *Levende Talen*, Nr. 219, April 1963, p. 179-186, heb ik mijn kritische visie gegeven op een methodologisch principe dat is uiteengezet in Dr. F. Balk-Smit Duyzentkunst, *De Grammaticale Functie, Methode van Grammaticale Analyse, aan het Nederlands Gedemonstreerd*, Groningen 1963. Het ging daarbij om de vraag met welk soort gegevens de linguïst zich tevreden mag stellen om te geraken tot bevredigende wetenschappelijke kennis omtrent taalkundige verschijnselen. Dr. Balk-Smit Duyzentkunst baseerde zich voor criteria van wetenschappelijkheid op Prof. Dr. E. W. Beth, *Natuur en Geest*, een tot dusver onuitgegeven geschrift van de onlangs overleden hoogleraar, dat zij echter in het begin van haar studie zeer uitvoerig citeert. Beth stelt als criteria van wetenschappelijke kennis, dat deze mededeelbaar, en wat de waarheid van de betreffende mededelingen betreft controleerbaar zij.

Ik heb mij in bovengenoemd artikel geheel bij Beth's opvatting aangesloten, maar heb beweerd dat zowel Dr. B.-S.D.'s methodologische uitgangspunten als haar uitwerkingen met betrekking tot het Nederlands niet strookten met het door haar aanvaarde principe van Beth. Zij stelt immers, dat het beaamd worden van linguïstische beweringen door andere linguïsten, of in andere woorden de consensus onder de linguïsten omtrent taalkundige beweringen, voldoende is voor een zo hoog mogelijke graad van zekerheid over de waarheid van die beweringen. Die waarheid zou berusten op evidentie, die verder niet voor bewijs van enig soort vatbaar zou zijn. Ik heb hiertegenover gesteld dat kennis die alleen berust op een dergelijke „evidentie” wel mededeelbaar, maar niet controleerbaar is. Als verder geen argumenten worden getoond om dergelijke kennis te staven, dan is er geen mogelijkheid om eventuele vakgenoten die de evidentie ervan niet vermogen te beamen, van hun ongelijk te overtuigen. Ik verbond hieraan de overweging dat Dr. B.-S.D. te onkritisch stond tegenover de voorwetenschappelijke vermoedens en inzichten van de in zijn materie geverseerde linguïst (de voorwetenschappelijke intuïtie van de linguïst), en niet voldoende onderscheid maakt tussen gegevens direkt ontleend aan het taalgebruik en analytische of verklarende beweringen omtrent gebruikte taal hetzij van gemiddelde taalgebruikers hetzij van linguïsten.

Terwille van de duidelijkheid wil ik hier nu aan toevoegen, dat Dr. B.-S.D. een methodiek voorstaat die zich beweegt in een vicieuze cirkel, omdat zij, uitgaande van bepaalde grotendeels ongecontroleerde beweringen via logische deducties konklusies wil trekken die dan waar moeten zijn omdat zij haar uitgangspunten als onomstotelijk waar (evident) aanneemt. De kwestie is echter juist of de uitgangspunten waar zijn. Om dit vast te stellen moet men deze ofwel direkt aan waarneembare feiten toetsen, of, als dit niet mogelijk is, konklusies trachten af te leiden van de nog ongecontroleerde aanvangsbeweringen (via goede lo-

gische dedukties), om vervolgens deze konklusies op hun waarheid te toetsen.

In haar repliek maakt Dr. B.-S. D. duidelijk dat ik haar boek niet verkeerd heb geïnterpreteerd. Integendeel, zij formuleert haar standpunt nog duidelijker dan in haar boek, en vergemakkelijkt daarmee de discussie aanzienlijk.

Zij zegt o.m.: „Een taalbeschouwer die opmerkt dat *bakker* semantisch meer samenhangt vertoont met „brood” dan met „vlees”, *slager* meer met „vlees” dan met „brood” enz., beschrijft een ervaringsfeit dat ook zijn vakgenoten niet vreemd is, ook al is het niet uitgesloten dat er andere beschrijvingen mogelijk zijn *van datzelfde ervaringsfeit*. Het is onder invloed van de „Amerikaanse” nieuwe methodiek geen uitzondering, een dergelijke ervaring „intuïtie” te noemen; daar zou niets op tegen zijn, als die term niet zo in tegenspraak scheen met de door ons allen begeerde en vaak niet minder gepretendeerde „wetenschappelijke kennis”. De semantische samenhang van *bakker* met „brood” en van *slager* met „vlees” is evenzeer een feit als dat een giraffe een lange hals heeft.”

Dit voorbeeld van Dr. B.-S. D. is bijzonder illustratief. Zij zal ongetwijfeld gelijk hebben met haar bewering dat *bakker* en *brood* enerzijds, en *slager* en *vlees* anderzijds semantische samenhang vertonen. Maar is dit nu een *evident feit* dat verder geen adstruktie behoeft, en daar ook niet vatbaar voor is? Wat zal zij antwoorden, als haar gevraagd wordt welk van beide woorden de engste semantische samenhang vertoont met *lekker*: *bakker* of *slager*? Is de samenhang soms in beide gevallen gelijk, of varieert die wellicht sterk naargelang de persoonlijke smaak van de ondervraagde? De linguïst kan hier niet zonder meer op antwoorden via zelfreflectie en introspektie, en kan nog minder volhouden dat een eventueel aldus geformuleerd antwoord zou berusten op „evidentie”. Voor dit soort vragen is onderzoek nodig, en wel *kontroleerbaar* onderzoek. Dit onderzoek zal ongeveer als volgt plaatsvinden: als *bakker* en *brood* semantisch samenhangen, dan moet die samenhang uit bepaalde waarneembare gegevens blijken. Welnu, laat ons die waarneembare gegevens controleren. Blijken die overeen te stemmen met onze verwachting, dan mogen we voorshands aannemen dat het hypothetische uitgangspunt bevestigd is. Nadat het onderzoek aldus is opgezet voor de duidelijke gevallen, en de linguïst er dus in geslaagd is zijn *intuïtie* (die in het geval van *bakker* en *brood* heel sterk is) aan een controleprocedure bevredigend te toetsen, dan kan deze procedure ook gebruikt worden voor die gevallen waarin de linguïst zich liever niet direct uitspreekt, daar zijn intuïtie hem daar in de steek laat.

Het aardige is nu, dat er voor gevallen van semantische samenhang inderdaad een controleprocedure bestaat. Deze is ontwikkeld door Charles Osgood, George J. Suci en Percy H. Tannenbaum, en gepubliceerd in hun boek *The Measurement of Meaning* (University of Illinois Press, Urbana 1957). Men kan erover twisten of deze metingstechniek

voor samenhangen tussen betekenissen in alle opzichten bevredigend is, maar men kan niet betwisten dat beweringen over semantische samenhangen, die berusten op de methode van Osgood, Suci en Tannenbaum, een hogere graad van objectiviteit bezitten dan dergelijke beweringen die uitsluitend voortkomen uit introspektieve activiteiten van een bepaalde linguïst.

Dit wil niet zeggen dat datgene wat ik met voorwetenschappelijke „intuïtie” van de linguïst aanduid, zonder waarde is voor de linguïstiek. Integendeel, dergelijke intuïtieve inzichten zijn zelfs onmisbaar voor het opstellen van reële hypothesen. Maar de linguïst schiet nu eenmaal te kort, als hij niet verder komt dan het opstellen van deze hypothesen, en deze aanvaardt omdat zij zo evident zouden zijn. Vreemd genoeg schijnt het erg moeilijk te zijn sommige Nederlandse linguïsten van dit standpunt, dat in allerlei wetenschappen allernormaalst en geheel aanvaard is, te overtuigen. Ik begrijp dan ook niet goed hoe Dr. B.-S. D. mijn opvatting een „partikuliere wetenschapsopvatting” kan noemen, tenzij ik mij er rekenschap van geef dat een algemeen gangbare opvatting over wetenschappelijke methodiek in een deel der Nederlandse linguïstiek nog niet is doorgedrongen.

Dat het standpunt van Dr. B.-S. D. door Beth gedeeld zou zijn, kan onmiddellijk weerlegd worden. Beth stelt immers expressis verbis: „Het – onvermijdelijk – gebruik-maken van de slechts intuïtief gekende wetenschapstechniek brengt in het wetenschappelijk onderzoek een subjectief element, dat echter uit het eindresultaat dient te worden geëlimineerd. Dit laatste wordt in de geestelijke wetenschappen nogal eens nagelaten, . . .”. Duidelijker kan ik niet aantonen dat de door mij verdedigde opvatting konform is aan die van Beth, en dat beide strijdig zijn met die van Dr. B.-S. D.

Uit de andere voorbeelden die Dr. B.-S. D. geeft blijkt eveneens dat zij in haar introspektieve ijver het evidentie-begrip enigszins heeft overtrokken. *Maat* (ritme) en *maat* (kameraad) zijn homoniemen, zegt zij, ongetwijfeld terecht. *Gordijn* is ontleedbaar, maar *gordijnstof* is ontleedbaar (onder welk opzicht: grammatisch of semantisch?). Dit „zijn uitspraken die de taalbeschouwers kunnen controleren door de meest elementaire vorm van reflexie op hun eigen taalbezit. Behoeft om deze feiten nog op andere wijze aan te tonen heeft de taalbeschouwer (ook P. A. M. Seuren) niet, zomin als de bioloog wenst te „bewijzen” dat de hals van een giraffe lang is. Het zijn feiten *waar men van uit gaat*, het zijn *evidenties*.” Ik moet echter verklaren dat ik daar wel behoefte aan heb, en wel met het oog op andere gevallen van al-of-niet-homonymie, en al-of-niet-ontleedbaarheid. Zijn bijv. *glas* (materiaal) en *glas* (drinkglas) homoniemen? Is *stapje* in *overstapje* of *uitstapje* ontleedbaar (grammatisch of semantisch)? Is *zondag* ontleedbaar? Is *telefoon* ontleedbaar (denk aan *televisie*, *telegram*, *telex*)? Als ik op andere wijze dan alleen met een beroep op intuïtie of evidentie kan aantonen dat *gordijnstof* ontleed-

baar is, en dat *maat* en *maat* homoniemen zijn, dan kan ik dezelfde methode misschien ook toepassen op de andere, meer twijfelachtige, gevallen, en aldus tot uitspraken komen die objectiever zijn, en daarom ook bevredigender, dan die van Dr. B.-S. D. Men vergelijkte wat ik hierover geschreven heb in mijn in de aanvang genoemde artikel in *Levende Talen*, April 1963, op p. 183, eerste alinea.

De tegenstelling tussen de opvatting die verdedigd wordt door Dr. B.-S. D. en die welke ik voorsta, moet men ook weer niet al te absoluut zien. In feite is hier, dacht ik, eerder sprake van een verschil in gradatie. Immers, ook Dr. B.S. D. heeft behoefte aan een zekere mate van verifikatie van haar „evidente” uitspraken. Naar aanleiding van de voorbeelden *gordijn* en *gordijnstof*, *maat* en *maat* zegt zij dat de linguïsten hun uitspraken kunnen „controleren door de meest elementaire vorm van reflexie op hun eigen taalbezit”. Zou zij ertoe over te halen zijn deze uitspraken te controleren door een vaak wat minder elementaire vorm van reflectie, en door een gedetailleerde en systematische vergelijking, niet alleen van eigen taalbezit, maar ook van dat van allerlei gemiddelde taalgebruikers, dan zouden de standpunten al heel wat dichter bij elkaar komen.

Haar voorbeeld *paardje* laat weer eens zien hoe zeer zij gevangen zit in een gesloten cirkel, die niet door zo objectief mogelijke verifikatie doorbroken wordt. Zij zegt dat mijn bewering t.a.v. dit geval te verdedigen zou zijn, „als aan de „slotsom” (op p. 152) niet honderd en eenenvijftig bladzijden voorafgingen, waarin , met de evidenties als basis, stelselmatig het gebruik van termen als „betekenen”, „toepassing”, „vorm” en „grammatisch” is vastgelegd. *Binnen die terminologie* is de veronderstelling dat de betekenis van /paard/ in /een klein paard/ en in /een paardje/ „op dezelfde wijze is toegepast, maar alleen in een andere grammatische konstruktie is gebruikt”, geen alternatief.” Ik neem graag aan dat binnen haar terminologie geen alternatief mogelijk is, maar ik ben door haar konklusies aangaande *paardje* niet overtuigd, juist omdat ik de „evidenties”, die zij als basis neemt, niet zonder meer aanvaard. Als zij op een of andere wijze kan *aantonen*, dat haar konklusie omtrent *paardje* (nl. dat *paard* in *een paardje* een ander toepassingswijze vindt dan in *een paard*) juist is, dan zal dit de waarheid van haar „evidente” premissen in hoge mate aannemelijk maken. Vooral nog echter zijn haar premissen onbewezen hypothesen, en haar konklusies veranderen daar niets aan. In dezelfde geest heb ik geschreven in *Levende Talen*, April 1963, p. 183, tweede alinea.

Haar ter nadere adstruktie aangehaalde voorbeelden (*lachje*, *steuntje* etc.), en haar kommentaar erbij, sluiten zich geheel aan bij wat ik t.a.p. heb geschreven, nl. dat het best zou kunnen zijn dat het verschil tussen *-je* en *klein* „slechts bestaat in de kombinatiemogelijkheden van beide elementen”. Deze zouden ook de ongebruikelijkheid van sommige kombinaties kunnen verklaren. Hierbij komt nog de storende faktor, dat

nu eenmaal in vele talen, waaronder ook het Nederlands, bepaalde kon-
strukties van bepaalde morfemen een eigen betekenis krijgen, die niet
zonder meer is af te leiden uit de betekenissen der samenstellende delen
en van de gebruikte konstruktie. Duidelijk is hier de Groot's voorbeeld
een blauwe boon. Men kan hier spreken van lexikalisering van bepaalde
morfeemkombinaties, een verschijnsel dat ook te onderkennen valt in
lachje, moedertje, soepje. Het gaat er mij overigens niet om te laten zien,
dàt *-je* en *klein* hetzelfde betekenen en alleen verschillen in hun kombi-
natiemogelijkheden, maar wel, dat de argumentatie van Dr. B.-S. D.
niet in staat is eenieder te overtuigen dat ze verschillen in betekenis.

De bewering die Dr. B.-S. D. aan het slot van haar repliek uit laat wel
zeer duidelijk zien, hoe zeer bij haar de nadruk valt op de als basis aan-
vaarde evidenties en de daaruit voortvloeiende konklusies, eerder dan op
verifikatie aan waarneembare feiten. Zij schrijft: „De uitkomsten van
experimenteel onderzoek kunnen slechts tot wetenschappelijk verant-
woorde resultaten leiden, als zij zo geïnterpreteerd kunnen worden dat
zij aan een taalbeschouwelijke realiteit beantwoorden.” Geen weten-
schappelijk onderzoeker van deze tijd zal toch meer willen ontkennen,
dat de eerste eis van wetenschappelijk verantwoorde uitspraken is, dat
deze dienen te beantwoorden aan observeerbare, of geobserveerde,
feiten. In de linguïstiek zijn dit aan het taalgebruik waar te nemen feiten.
Dat de resultaten ook nog dienen te beantwoorden aan wat Dr. B.-S. D.
noemt „een taalbeschouwelijke realiteit”, maar wat ik liever betitel als
„voorwetenschappelijke intuïties”, is een eis die slechts in de tweede
plaats gesteld mag worden. Dr. B.-S. D. plaatst zich met deze bewering
ondubbelzinnig in een gesloten circuit van taalbeschouwelijk solipsisme.
Door een naïef vertrouwen op een volledige adekwaatheid van het men-
selijk verstand aan de werkelijkheid vervalt zij in een vorm van spekulatie,
die in de Middeleeuwen modern was. Laten wij liever de dingen die zich
als evident aan ons voordoen wantrouwen, en door systematische obser-
vatie trachten de werkelijkheid te ontmaskeren.

Amsterdam

P. A. M. SEUREN

1. Op: F. Balk-Smit Duyzentkunst, *Over „wetenschappelijk” en „voorweten-
schappelijk” in de linguïstiek*, L.T. 219 (okt. 1964), p. 475-482. Dit is een re-
pliek op mijn: *Naar aanleiding van Dr. F. Balk-Smit Duyzentkunst „De Gram-
matische Functie”*, L.T. 219 (april 1963) p. 179-186.

In de noten 4 en 8 van haar repliek wijst Dr. F. B-S D er op dat ik haar in
mijn artikel in L.T. 219 verkeerd citeer. Hiervoor mijn exkuses: nauwkeurig-
heid mag nooit uit het oog verloren worden. De strekking van mijn betoog
wordt echter door deze kleine onnauwkeurigheden nergens aangetast.

De „Dupliek” van P. A. M. Seuren geeft, behalve van een enkele denkfout, vooral blijk van misverstand. Enerzijds verdedigt hij stellingen die ik niet aanviel (noch aan zou willen vallen), anderzijds negeert hij argumenten die mij tot mijn conclusies voerden. Voortzetting van de discussie zou dus tot herhaling leiden, wat in deze tripliek al niet geheel vermeden kan worden. Efficiënter is wellicht een advies aan P. A. M. Seuren, ons beider artikelen eens zorgvuldig te lezen.

Zijn voornaamste vergissing zij hier nog vermeld. Opnieuw spreekt hij zijn paradoxale behoefte uit, evidenties aangetoond te zien, bijv. dat *maat* (kameraad) en *maat* (ritme) homoniemen zijn, „en wel met het oog op andere gevallen van al-of-niet-homonymie . . . bijv. *glas* (materiaal) en *glas* (drinkglas) . . .”. Uiteraard moeten de evidente homoniemen geanalyseerd, onderzocht en geadstrueerd worden, wil men een uitspraak over de problematische gevallen kunnen doen. Men toont dan echter niet aan dat een evident homoniem een homoniem is, maar dat een aanvankelijk onduidelijk geval met het evidente geval bepaalde eigenschappen al of niet gemeen heeft. Een verschijnsel onderzoeken is iets anders dan het bestaan ervan aantonen. Van het evidente gaat men uit, zoals in elke wetenschap niet alleen „allernormaalst en geheel aanvaard” is, maar eenvoudig onontkoombaar noodzakelijk. „Vreemd genoeg schijnt het erg moeilijk te zijn [sommige] Nederlandse linguïsten [althans P. A. M. Seuren] van dit standpunt . . . te overtuigen.” Ook dit is een reden om van een „partikuliere wetenschapsopvatting” te spreken, die overigens in ander verband aan de orde was.

Genoeg herhaling nu. Rest ons in laatste instantie slechts de handhaving van het beroep op de „consensus” der linguïsten, op de „arbitragecommissie”, namelijk de groep der ter zake kundige wetenschapsbeoefenaars, voor wier forum iedere bewering in principe altijd wordt uitgebracht. Het resultaat van de discussie voor dit forum, nu en in de toekomst, is in dergelijke gevallen [zoals het onderhavige, immers wanneer het gaat om „beslissingen . . . betreffende de aanvaarding van theorieën en hypothesen”] het enige uiteindelijke criterium. . . . Het hier bedoelde forum is het over de wereld en in de tijd verspreide *forum van de geschiedenis van een bepaalde wetenschap* . . . Het wordt door iedere serieuze wetenschapsbeoefenaar aanvaard als het ideale publiek en de ideale beoordelingsinstantie, waarnaar hij zich uiteindelijk richt. „Aldus de Amsterdamse hoogleraar A. D. de Groot, in zijn „Methodologie”, anno 1961.¹

F. BALK-SMIT DUYZENTKUNST

1. A. D. de Groot, *Methodologie. Grondslagen van onderzoek en denken in de gedragswetenschappen*. 's-Gravenhage, (1961), p. 28.

(Discussie gesloten. Red.).